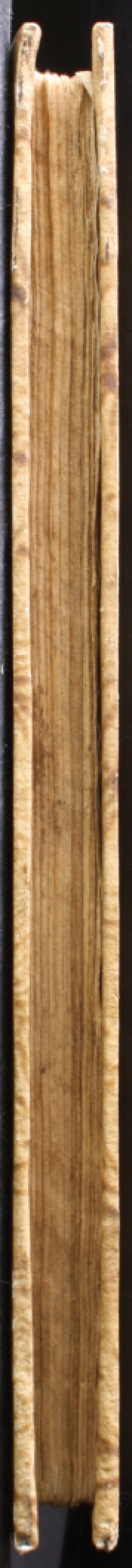
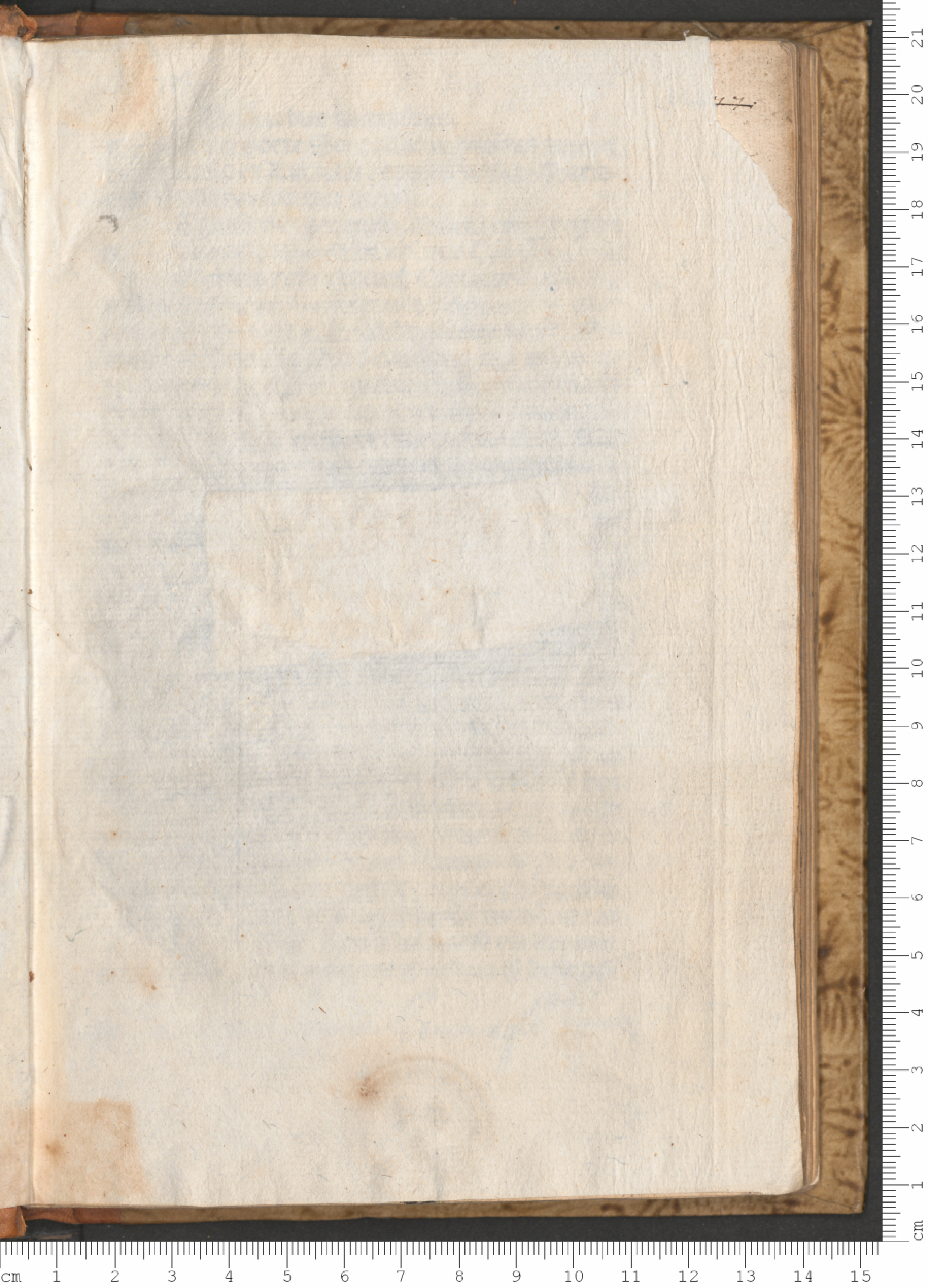
ENEAS
SYLVIU
DE
DUOBUS
AMANTI

Liber de arte memorie.

[illegible]

Gloria mea, testimoniũ ꝯscientiæ.

Incipit ars memorie venerabilis Baldouini Sobodiensis medice artis doctoris eximii.

Ars cōmoda nature cōfirmat et auget: vt inquit egregius Tulli9 in .iii. rheto. Huius experientiaʒ hēmus ꝙ maxime in arte medicatoria: secundum quam minister salutis conatur pro posse superflua nature expellere: et defectus eiusdem restaurare. Quequidem ars minime foret inuenta: si natura auxilio non egeret. Verum qr aīa nostra nascitur defectuose in tribus suis potentiis clarioribꝰ. s. memoria intellectu et voluntate: non tamen dico defectuosa sic ꝙ aīa nostra in principio sue creationis nō hēat omnes potentias sibi cōcreatas: sed dico defectuosa: qr per has potentias aīa nostra in principio natiuitatis nostre nequaꝙ̄ potest suos exercere actus. Non igitur est parum vtilis artificiosa memoria: que commoda nature amplificat ratione doctrine. Huius quippe artis multi fuerunt inuentores: inter quos quidam minus occulte: alii minus confuse eā tradiderunt. Sed ego zelo sapientie dilatande: hanc artem compendiosis et vtilibus verbis tractare cōabor: hoc opusculum diuidendo per .ix. cap. In quorum primo ostendentur breuiter que sunt instrumenta quibus vtendum est in hac arte. In secundo tradetur ars memorandi terminos substantiales. In tertio tractabitur ars memorandi terminos accidentales. In quarto tradetur ars memorādi propositiones auctoritates: et generaliter q̄scumqʒ orationes simplices. In quinto tradetur ars memorandi sermones et collatiōes et quascūqʒ prolixas hystorias. In sexto tradetur ars memorandi argumenta et quascūqʒ orationes siue propositiones silogisticas. In septimo tradetur ars memorādi versus. In octauo docetur ars memorandi dictiones ignotas: puta grecas vel hebraycas vel sincategoreumaticas et alias dictiones latinas non vsitatas. In nono et vltimo dabuntur secreta huius artis.

Sedibus humanis trita stans filia celsis

a ii

Inexculta cibo mens graue tenet in aluo
Sed si concipiat semen area volutum
In varias formas parit similia monstro.
Qui igitur volet perfectā gignere prolem
Promptā facetam natam in ordine mēbri
De multis tractū subiectū sorbeat haustū

Capitulum primum.

Pro expeditione artis memorie p̄notandū est: ꝙ intentio nr̄a p̄cipalis in hac arte ē librū mētalē cōponere: q̄ q̄dez se hēt īstar libri artificialis. nā sicut in libro artificiali duo sufficiunt instrumēta. s. carta et scriptura: ita et nō aliter in hoc libro mētali: quē ꝑ hanc artē intendim᷒ cōponere duo exigūtur īstrumenta dūtaxat. s. loca et rerū similitudīes. Unde egregi᷒ Tul. in li. rheto. Loca inquit carte similia sunt. ymagines vero et rerū similitudies litteris. Dispositio autez imaginum in locis lectioni cōparatur. Verum qr loca in hac arte variis modis sumi possunt: ad presens sufficit tres modos notare. Primus est secundum egregium Tulliuz accipiendo domuz realem vel imaginariam in qua notentur diuersa signa in angulis eiusdem contenta: sed hic modus est satis grossus. Preterea sunt alii duo modi notabiles: quorum primus est accipiendo diuersa animalia quorum membra organica poterunt esse loca in hac parte. Alius est modus egregius seruando ordinem celi et terre: vel etiam mense. Certum est tamen ꝙ de nouo incipientibus practicare hanc artem: bonum est aliquādiu morez Tullii imitari: vt a facilioribus et cognoscibilioribus ad difficilia faciliter trāsitus fiat.

Tipica fortificat pollimnia vallis locoꝝ
Necq; per ambages deserti querere noli
Inuisaq; spernit fugit grauissima q̄q;
Nūc vō pl᷒ placuit medios hūisse penates

Incultus notus diuersos voto placentes
In quorum costis signantur ordine quino
Que fixa maneant signa distātia tractu.

Capitulum secundum.

I Vis memorari terminos substantiales. Scire debes ꝙ tales sunt duplices. q̄dā sunt ꝓprii et q̄dā cōes. si ergo vis mēorari terminos cōmunes accipe ꝑ quoꝫ tali similitudīez in demōstratiōe loci aliquid mirabile iocosum ridiculosum agētez vel patiētē: et memēto illā in suo loco collocare ꝓposita doctrina de locis. et notāter dicitur mirabile agētē vel patiētez: qr q̄ꝰto mirabilior erit actio vel passio: tāto diuturnior ē mēoria. ī ꝓpriis āt noīb⁹ nō sic: qr multorū hoīm similitudo cōis ē vna. fit ergo aliter vt ꝑ quoꝫ tali noīe ꝓprio accipias hoīem tibi notū magis rōe laudis vitupii vel cōuersationis q̄ tali nuncupetur nomine. Et horum omnium doctrix est practica.

Usia post rerum recte ponatur in istis
Cū voles hāc disce viā que plana patebit.
Subiectis ꝓpriis ꝓprias ē dare figuras.
Cōmunes aliis cythara vocetur apollo.

Capitulum tertium.

I Vis mēorari terminos accidētales: qr accidēs nō hēt esse per se sed totū esse suū depēdet a substātia vt inqt aristoteles septimo metha: Sufficiat pro quoꝫ accidente accipere subiectū in quo est ꝑ excellentiā. Ratio aūt hui⁹ est: qr mēorato tali subiecto difficile ē ꝓpriū ignorare. Et nota hic aliq̄s regulas notabiles ī ꝓposito. prīa ē ꝙ ōe nomē significās substātiālr q̄ ē aliquod accidēs ꝑ excellentiā significat duo scꝫ sbām prīo: et accidēs ꝑ posteri⁹ et scdārio. Inde ē ꝙ lup⁹ significat aīal et ferocitatē. Lepus aūt aīal et tiditatez. monialis feīam et castitatē. phylomena auem et cātorē. Scdā regula ē ꝙ oē tale nomen vt ī pluirib⁹ ꝑ scdō significa topōt cōparari etiā si fuerit nomen ꝓpriū vel appellatiuum.

exemplum i pprijs vt. Qui sedet hac sede ganimedior e ganimede. exeplu in appellatiuis: vt in laborintho. Tigride tigridior furit vrsi or vrsa fera lesa. Tertia regula est q a tali noie p secundo significa-to vt in pluribus descendit nome adiectiuu vel verbu: vt de rosa venit roseus a.um. et rosare quod e rubeu facere. Quarta regula et principalis in pposito e: q ad meorandum dictiones deriuatiuas siue tales sint noiales siue verbales siue participiales: sufficit here in oibus memoria primitiui. Ro autem est: quia deriuatiuum sapit naturam primitiui et virtualiter includitur in eodem.

Quod pedet fixum de se vult carpere plenu
Si varias vno pfers multis ve licebit
In deriuatis sua que sit origo notabis
Ca vel oppositu simul istrumeta vel vsus
Et similes faciunt te meminisse rei.

Capitulum quartum.

J vis memorari ppositiones autates et qscuqz orationes simplices: sufficit p quaz accipe obiectu pricipale: et illud i suo loco collocare: quod facile e videre in practica. Ro aut hui capituli e: qr signum et signatum correlatiue se habent.

Coplexum si vis obiectu indicat illud.

Quintum capitulum.

J vis meorari sermoes et qscuqz hystorias plixas diuide tales p suas ptes pricipales: et rursus qlz p suas ptes doec veneris ad qlz clausula: quo facto opare vt prius dictu e i cap. pcedeti de ppositoibus. Ro aut hui capituli e: qr diuisio valet ad tria.

Ut pleriqz volunt tribus diuisio valet
Legetis aimu citat mente quoqz probat
Intelligentis memoriam roborat atqz

Capitulum sextum.

I Vis memorari argumenta et q̄scūqȝ rōes silogisticas sufficit p quoqȝ habere memoriā medii. Rō aūt est: qr dicit phūs in prioribꝰ. Mediū est tota vis silogismi. sȝ qr difficile ē me diuȝ inuenire secundū doctrinā quā tradidit Aristo. in fine primi priorū p has dictiones. fecana cageti etc. Sciendū q medium i proposito nihil aliud ē q̄ cā conclusiōis: siue talis fuerit complexa vel incomplexa. Rō aūt quare memoria talis cause dat memoriā totiꝰ argumētatōis ē: quoniā ignorata tali cā oȝ necessario ignorare effectū: ita cognita et memorata cā: oȝ effectum et conclusionē memorari.

Qui nescit causas nil scit veri: quia nulla
Res est nota satis cuius origo latet.

Capitulum septimum.

I Vis memorari versus hoc fieri poterit altero duorū modorum. Pmo p viā sniē extrahendo. s. a quoqȝ versu sniaȝ meliori mō quo fieri pōt: et illam in suo loco collocando secūdū doctrinā supius traditā i. iiii. ca. de propositionibꝰ. Secundo mō fit hoc ideȝ accipiendo duas vel tres dictiones principales versus: et cū illis legendo vel repetendo versum bis vel ter. sic eīȝ ars nō parum iuuabit naturam. Rō autem huius capituli est: quia metruȝ ex. sui natura et conditione valet ad tria.

Metra iuuāt aīos coprēdūt pluria paucs
Pristina commēorāt q̄ sūt tria grata legēti

Capitulum octauum.

I Vis memorari dictiones ignotas: puta grecas vel hebraicas vel ēt latias nobis inusitatas: hoc rite fieri poterit altero duorū modorū. Primo per viā similitudis. Secundo p viā diuisiōis syllabarū. p viā quidē similitudinis fit: vt pro q̄libet dictione ignota accipiamꝰ dictionē nobis notā habentē aliquā similitudinem cuȝ illa. Sȝ per viam diuisionis syllabarū fit diuidendo. s. talem dictionē ignotam per suas syllabas: et accipiendo p qualibet syllaba dictionem tibi notam ab ea incipientem. Exēpla practicanti sunt facilia.

Barbaricū nomē duplex distictō mōstrat
Aut sumas appens p partes diuide totū.

Capitulum nonum.

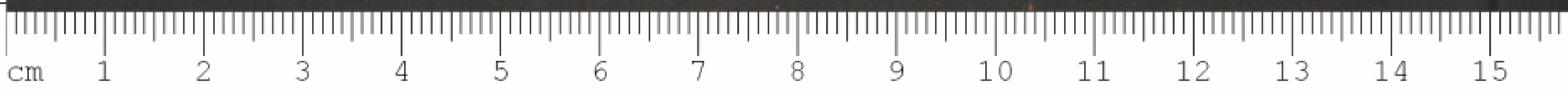
Pro expeditiōe toti? artis mēorie sciēdū est: φ sctūs Tho. i scdā secūde q̄stiōe .xlix. articulo .i. in respōsiōe ad secūdū argumētū pōit q̄ttuor documēta q̄b? pficim? i bene memorādo sic īquiens. Sicut prudētia aptitudiēz q̄dā hēt ex natura sed eius cōplemētum ex exercitio vel grā: sicut tulli? dicit in sua rhetorica. Mēoria non solum a natura pficiscitur: sz ēt hēt plurimum artis et industrie: quorū primū est: vt eorū que vult mēorari quasdā similitudines assūmat cōuenientes: nec tamē oio consuetas: qr ea que sunt īconsueta magis miramur: et sic in eis aīus magis et vehemēti? detinetur: ex quo fit φ eorū que in pueritia vidīus magis mēoremur. Ideo aūt necessaria ē hmōi similitudinū vel imaginuz adinuentio: qr intentiones simplices et spūales facili? ex aīo elabuntur: nisi q̄busdā similitudinib? corporalib? quasi alligentur: qr hūana cognitio potentior est circa sensibilia. Vnde mēoratiua ponitur in pte sensitiua. Secundo oportet vt hō ea q̄ mēoriter vult tenere sua cōsideratione ordinate disponat: vt ex vno facile ad aliud pcedatur. Vnde phūs dicit in libro de mēoria. A locis videntur reminisci aliquādo, cā aūt: qr velociter ab alio in aliud veniunt. Tertio oz vt hō sollicitudinē apponat: et affectū adhibeat ad ea q̄ vult mēorari. Nā est: qr quo aliquid magis fuerit īpressum aīo: eo min? elabitur. Vnde et tulli? dicit in sua rhetorica: φ solicitudo cōseruat integras simulachrorū figuras. Quarto oz vt ea frequenter meditemur q̄ volum? mēorari. Vnde phūs .d. in li. de mēoria: φ meditationes mēoriā saluant: qr vt in eodez li. dicitur. Consuetudo ē quasi natura. Vnde q̄ multotiens intelligius cito remīscimur: quasi naturali quodaz ordine ab vno ad aliud pcedentes. sz qr tota difficultas artis memorie consistit in difficili locorū acceptione / ac etiaz in onerosa ymaginum collatiōe: notanda sunt duo p secreto h? artis. Prīo pro facili locorum acceptione: φ pfectio h? artis ex pte locorū consistit in .c. locis familiarib? q̄ facile poterunt hēri altero horum modorū. Prīus ē accipiendo .xx. figuras forma et figura distictas

ita ꝙ in qualꝫ accipiantur quinqꝫ loca naturaliter ordinata secundum membra organica earundem. Intelligitur tamē ꝙ bonum ē accipere istas .xx. figuras secundū ordinem alphabeti: ita ꝙ p .a. accipiamus arietem. p .b. bouem. per .c. canem. p .d. dromedarium. per .e. equum. per .f. fenicem. per .g. grifonem. p .h. hircum. p .i. idolū: p .k. katherinam sanctam. per .l. leonē. p .m. monachum. p. n. nucem q̄ est arbor. p .o. ouem. p .p. pastorem. p .q. quercū. p .r. regem. p .s. serpentem. per .t. turrim. p .v. vas vini. Secundo potest hoc idem fieri facillime accipiendo decem domos nobis familiarissimas .i. a nobis optime frequentatas: ita ꝙ in qualꝫ accipiamus decem loca dumtaxat. sic enim p multiplicationē hēbimus .c. loca familiaria. Secundo nota pro pte imaginaria: ꝙ optimum est in hac arte seruare colligantiam similitudinum. Talis aūt colligantia duplex est. quedam naturalis vt cum naturaliter vnum sequitur ad aliud vel alteri colligatur. Alia est artificialis vt cum secundum consideratōē nostram vna similitudo se exercitat cum alia. Aduertendum ē tamen secundum egregium tullium in .iii. rhetorices infirmam esse artis preceptionem: nisi diligentia et exercitio comprobetur.

Doctrie pater est vsus doctrina scholaris
Intercisa perit continuata viget.

Ars memorie Baldwini Sobordiensis
medice artis doctoris eximii explicit.

Si cupis eē mēor bis q̄ttuor accipe claues
Esto vacās mitis sis sobri9 atqꝫ benignus
Ordo sit ⁊ nūerus tibi cōstituatur ymago
Et quod cōcepit tua mēs meditar̄ freq̄nter

Jacobi Publicii in arte memorie prologus feliciter incipit.

Aud ab re fore arbitror: si preter maiorū consuetudinē q̄ plurimis seculis e mortaliū vsu excessere ī medium nunc luceq̄z referā. Nā si mētis acies atq̄z vis his terrenis artub⁹ destituta: intellect⁹ admodū voluntatis et mēorie lumīe claruerit: hac tamē corpea mole cōtagione et obscuro carcere mersa: bonis preceptis: mediceq̄z artis adminiculis indigēs est: Ut quod caduci fragilisq̄z corpusculi adiunctione luminis et ademptū est: his preceptis et exercitatōe: consueta luce pristinoq̄z iubare longe lateq̄z splēdescat Non eīz sibi solum ornamēto: verū preclaris studiis et bonis artibz honestamento splendori et decori esse poterit. Hanc nāq̄z facultatum oīz et artiū dīno humanoq̄z studio dignarū cōem vti parentem et fidissimā seruatricē diuini et hūani ingenii argumentuz et gloriam ac musarū matrem vates nostri dixere: cuius sagacitate motu et celeritate q̄ cuncta ābit sentit et mouet: diuine mentis viz intueri: admirari et venerari licet. Que summa nos caritate complexa elingues mutosq̄z: vt sabinum caluenū: disertas eloquentesq̄z reddat: ignarū tardum īmemorēq̄z bene memorē efficit. Que a natura q̄ volunt vt Themistodi diueq̄z mentis zenoni memisse datum est: artis exercitium: et tardis mēorie precepta fiducia: ordine: facilitate: tenacitate et rerū copia cōparuerit. Quo perbeati illi esse videntur: qui summo ingenio prediti non suis mō sed minorib⁹ et posteris et memoriam et desiderium sui reliquerunt. Quid enim preclarius: quid gloria: quid laude: quid admiratione dignius: q̄p cetera aīantia nature benignitate rōe anteire: Hoīes non mō mortales: sed naturam ipsam mentis et memorie vi excellere. Ceteruz cum omnis huius preclarissime vel potius diuine artis fructus ī ordinis dispositione reconditos non ignoremus: dabimus operam vt pbreui et q̄pabsolutissime de ipso dicamus. Nā et Symonidē poetā huiusce rei auctorē dispositōe et ordine memorie rationem principio excogitasse compertum ē: cum apud scopam cum ī cōuiuio dis-

cumbentez duo egregie forme iuuenes accitent. Quorū tandez euocatione defatigat⁹ dū ad fores Genialis domus: uti rat⁹ erat non inuenisset eos: oī urbe uagus quereret: cōuiuii interea dom⁹ in ruinā versa miserāda conuiuas clade oppressit: quos cū affines sepulchro mandare vellent: nec eos miserando mortis genere ruina et molibus attritos recognoscerent: diuin⁹ ille Symōides quē qsqz dispositione et ordine locū sortit⁹ fuerat tacite voluens: caros penitib⁹ liberos dulcesqz coniugib⁹ viros et matrū āplexib⁹ ac lachrymis natos restituit. Cui⁹ exēplo illecti: nos quoqz ab ordine initiū dicendi sumpsimus.

De ordine.

Rdo est recta rerum dispositio qua singula suum obtinent locum.

De preceptione.

Receptio recta agendi rō ē: qua nature cōmoda cōfirmata et īgenii bona adaucta lōge lateqz dilucescent: hic ne ut quid temere adiiciam⁹ neu qd p īiuriā omittam⁹ seruādū est: quod effugere qui volet h⁹ artis obseruantissim⁹ et preceptorū curiosissimus indagator et seruator erit.

De qualitate locoruz.

Ualitas est conditio certa locis inscripta: ut mediocri luce mediocriqz distantia firma imaginū capacia ac solo ī loco sita re aut noīe imaginū rōi consentanea exactissime cogitentur. Adit⁹ .n. et redit⁹ pugatio et frequens hoīuz conculcatō cogitationē nrām deludit. Extrema imagīatiue virtuti obesse oculorū et auriū argumento cōptū est. Littere nimū conculcate et syllabe nimiū expresse vel cōpresse labore nimio sensus mētēqz affligunt. Medio igitur mō ac modestia ingenia excitentur: ne nimium dilatata fusa ac vaga īcerta et ignara mēs nostra fluctuet. A meridie igitur in septentrionem versa a decem in viginti passuum distantia opaca stabilia deserto in loco quinqz pedum ambitu contenta sint.

Ratio inueniendorum locoruz.

Comparandorum locorum triplex est rō. nam aut natura cōstituuntur: aut cuiusqꝫ ingenio excogitantur: vel his cōposita conficiuntur. Natura constituta dicuntur que nō ingenio excogitata nec commentatione nostra effecta videntur. Ingenio cōparantur: que nostra sagacitate simulantur. Mixta dicūtur que tamen natura et manu hominum: tū caliditate nostra cōstituūtur: quod et expediens et conducibile magis atqꝫ magis eē arbitramur. Omnia etenim a natura constituta reperire impossibile est: et fictis omnibus uti durum periculosissimum duco.

De dissimilitudine locorum.

Locorum similitudo morte magis euitanda est. Nam vti ea compositum: ita hec coniunctum resoluit. Vile hominem facit: mentē animūqꝫ memorie imbecillitate humi deiicit: tarditate et infamia aut sempiterna aut certe diuturna nos īficit. Quas ob res colore opere altitudine figura ac diuersa materia euitare poterimus. Vel si non locis optatis ex arte comparatis: lapidibus saltem arboribus tumulis aris monimentis biremib⁹ astris insulis nauibus ac procliuis pontibus varie effingentur.

De multitudine locorum.

Reliquū iā esse videtur vt locorū legib⁹ expositis īfinita pene nobis loca ordine qualitate luce distātia mediocriqꝫ spacio deserto in loco stabilia ac dissimilia excogitem⁹: vt siqd e memoria haud excidere: sꝫ diu impressum tenaciter inherere velimus: et alia item et memorie commendare studemus diuersis ī locis assignamus. Est enim tum piculosum tum ridiculosum duos eadem in re coheredes insolidū construere. Que qui sine labore multiplicare voluerit quadrati normā: de quo secundo volumine agēdum est: sequetur. Centum etiam conficta aīalia lrārum et alphabeti ordine exquiret: ac vnicuiqꝫ figure quinqꝫ maxīa et difformia animalia accommodabit: vel res aliquas animalibus commiscere poterit: vt diuersitate hac firmius memorie impressa inhereant: ī quibus pro eorum magnitudine plurimas ac diuersas imaginū sedes pro sententia statuere poterimus.

De impressione loci.

Qeos arte comparatos diuturna meditatiōe et iugi exer-
citio mēorie adeo īprimem⁹: vt non aliter tenere colligere et
mēoriter reddere: ꝙ que notissima sunt possum[illegible] Distra-
hitur enī memoria atqꝫ omnis animi vis effemin[illegible]: si in colli-
gendis imaginibus ordine aut loco vītapat vno aberrauerim⁹.

De corroboratione memorie.

O eam aūt summopere minuendam et vehementissimū
laborem diffidentiam vel desperationem potius propulsan
dam: non omnes insimul: sed carptim dispositas imagies
et ordine quinario numero distincta loca ordine et numero imagi-
nibus complebimus. Vnāquēqꝫ vero quinquies nobiscū reuol
uemus: mox omnia insimul tacite repetemus. Nouissime quina-
rii progressu omni metu abacto memoriter reddem⁹. Reficitur enī
memoria et laboris pars maxima detrahitur: si non vno spiritu lo
cis mandata indistincte explicabimus: sed veluti asperrima iuga
arduosqꝫ saltus superantes: aut molles imbellesqꝫ etate pueros i-
scriptis lapidibus spacijs: muneribus blandicijs ac breuis itine-
ris exactū spacium respicientes menteqꝫ adeo his affirmabim⁹:
vt nec ab ordine nec ab re cadere persuasum nobis habeamus.

De abolitione.

E diuturno iugiqꝫ labore locorū indagine nouorum men-
tē animūqꝫ conficiamus. confertas iam notis noua rerū
adiunctionē confundemus: vt inde memorie hinc obliuioni
succurrere possimus. temporū interdum curriculis priora queqꝫ ob
scurari debilitari et refrigi sinem⁹. Aut veluti e sedib⁹ pcella et ad-
uersa tēpestate eiecta: vacuas iam domos factas mētē inducem⁹.

De notatione.

Locorum nota duplex est. locorum altera. altera rerum. nu
meri signū dicitur numerus quinto quoqꝫ inscriptus. et
hic aut arithmetice figura: aut reali notatur. Falx quippe
manus aut pes quintum. Crux denum: gemmata vigesimum si
gnificabit. Verū Hermipus loca singula notāda cōmemorat: vt
ad eum cū veneris rē locū et loci numerū teneas. nec tantū re: ve-

cum etiam numero connumerato memoriam facilius exercere valeamus. Albertus decimum. Fabius/Quintilianus et Marc9 Cicero quintū quandoqz notandū cōmemorat. Rerū nota dicitur reruz additio locis inserta. Cū eīz supiorib9 legibus locus carebit:ne mētez tardā efficiat:et aliq̄ minuetur. Si eīz vastus mobilis aut nimiū lucid9 videbitur:exedra clauo et testudine confirmabimus.

De artis nature exercitio et ratione.

Vt vsus et cōsuetudo doctrie et artis magistra dicatur: de ea iam dicendum censuim9. Infirma est eniz hec artis preceptio:nisi industria vigilantia et exercitatione cōprobetur Est aūt exercitatio assiduus vsus cōtinuaqz memorandi cōsuetudo. Ea est duplex. nature.s.et artis.nature vis non locis sz signis nōminiq3 stituit. Artis op9 locis cōpositis et imagib9 initur. Hec demptis locis itidem tractantur. Cū eīz meminisse cupis his cursim lectitando textum pcurres:ordinem deinde ipsum seruemus. Sēntentiam cuiusqz membri mox indagabimus. Nouissime omnes sentētias vna complexi mediocri sono et murmure vocis adaucto mēorie:et locis facile cōmendabim9:si q̄ de mēorie corroboratione p̄cepta sunt seruabim9. Loca diuturna meditatione nobiscū exactissime repetem9. Signa et imagines si memorie celeritatem nomen et tenacitatem cupimus:litterarum ordine conscribemus. Ceterū siquando res locis cōmendate mēoriam nostrā subterfugient: vel in obseruātia preceptorū vel naturalis mēoria aduersa valitudie et īpotentia nobis accidere exploratissimuz et certissimū hēamus. Impossibile quippe est huius artis obseruatissimum memoriam falli.

Que conferunt et que obsunt memorie.

Albinus ytatensis qui Hipocratis libros commentatus ē mentis et memorie sedem tripliciter distinxit. Inter pupim enim et proram puneaz mediam fecit: q cum memoria q̄ppiam repetere instamus patefacta a prora ad pupim spiritui aīali aditum prestat. Hinc Proculum medice artis professorem dixisse cōmemorant ventriculum pupis nobiliorem. Nunq eīz ad eum aīalis spiritus nisi serenus lucidus et clar9 ptransit. hic frigidita

te immodica obtusus memoriam nostram hebetem et languidam reddit: frigiditatem vero humiditatē vel siccitatē sibi assistere plerūqꝫ videmus. Simplex frigiditas vel cū humiditate cōiuncta letargum cū siccitate insomnia et vigilias īmodicas vt in pueris et senibꝰ parit. Hinc divus ille Plato senectutē letargie matrē appellat. Aristarcus pueros et senes facile in morbos oblivionem et mortē delabi cōmemorat: ad q̄ propulsanda hec humane saluti conferentia excogitarunt exercitium. s. balneum: potū: cibū: coitū et moderatū somnū. Spūs .n. et naturalis calor segnitie secordia et turpi ocio cum sospiti exercitio ante cibū sensus revocandi et excitādi sunt. Balneis cibo et potu ab exercitio remittēdi et relaxandi sunt. Tristicia nonnūꝗ̄ voluptate propulsanda et coitu leticia revocanda ē. Insomnie et imodicus somnꝰ nocturno moderatoqꝫ sopore reluenda sunt. Meridianus aūt somnꝰ: non consuetꝰ presertim: evitādus est. ꝙ si ꝑ diuturna cōsuetudine dormiendum existimabis: pedibus corio radis somnum capies. Membris enī sopore et alto somno solutis: ad oculos et cerebrum nocuos pedum vapores corii densitas reflectit. Caput mediocriter ꝑ tp̄is rōe pannis contectuꝫ servabis. Vt eīz īmensa frigiditas: sic immodica caliditas mentem stupore obtundit. Resupinam dormitionez renes supra bonū lectū calefacientem vt nostre mentis infestissimam hostē vitabimꝰ. Ea enim muliebri aīo gratissima nocturnisqꝫ elusionibꝰ et pollutionibus apta in latus faciemqꝫ viros quietem capere admonet. Ante lucem surgere: et phīe et sanitati conferre Stagirites phūs auctor est. Loco tamen et tempori inserviendum esse Socrates edocet phisiceqꝫ et medice artis professores testantur. Celi igitur regione infecta: solis conspectum cubantes operiri prestabit. Cū vero nive concreta aqua et cana pruina terra obducta erit: frigiditatez omnē a nobis propulsandam veluti letargi et memorie pestem meminērimus. Haud procul igitur ab igne rerum calidarum et odoriferarum corpora amicienmur: vel in preclusa cellula ab aere et vento seclusa nos continebimus. Meatus omnes corporis purgabimus. Siritus et sensus ex screatu et motu excitabimus. Eburneo inde pectine preduro asperoqꝫ panno caput confricabimus. tum manibus et facie lotis sex vuas passas aut totidem iuniperi baccas

degustabimus. tum demum leui exercitio naturali calore excitato sine ientaculo tēpestiuo prandio maturabimus. Cuius prīo ad stomachū mundandū appetitūq3 excitandum reb9 subacetosis siue dulcib9 vtemur. Leuiora primo vina vel aqua mixta apponātur: ne vene hiantes vini vehementia sanguinem exurant. Cibariis calidis et siccis hoc ordine vtendū est: vt elixis exēpta fame assatis prandio: ꝑter hyspanorū consuetudinem: finē faciam9. reb9 naturaliter vel artificio stipticis os stomachi claudemus: ne fumositas e stomacho cibi ebullitione euaporans: mentem et ingenium obscurans somnū excitet. Natura vero stiptica: mala cotaniū: pirū: nespulum: sorbe: artificio nuces auellane: pinee: carote: assateq3 castanee: ficus et baucie: et preparatum coriandrum dicuntur frigidis et humidis cibariis: vt cerebro: medullis: ꝑtasone ex aratorio ac vetusto boue abstinēdū duces. Res acutas et fumosas vt rafanū: alleum: cepe: porrū in igne digestū vt memorie hostem ꝓpulsabis. Caput et pedes cū decoctione aque in aqua melissa: lauri folia et feniculi cauie ferbuerint mundissimos seruabis. Ab īmodico coitu pictagoreorū sententia abstinebis. Noxios odores cerebrū ledētes euitabis. Aromaticas res veluti ingenio conferentes nobis gratas carasq3 habebim9. Exercitationem nocturno crepusculo pictagoreorum more celebratā maxīo adiumento mēorie mortaliq3 mēti et ingenio esse ꝑnosces. Arnaldus et tiberides linguā vpupe super obliuiosum īpositam: memoriā restaurare asserunt. Mentis obtusio sinapi piperis castoreiq3 sternutatione: origani scafisagrie ac radicis capparis masticatione leuatur. Cataplasma antidotū vnctiones pillulas sane mentis medicis relinquendas nō iniuria ꝓhibent. Sternutamentum e felle gruis et oleo sambaco letargicū sanare Constantinus afer auctor est. Gaudium moderatum moderataq3 oblectatio memorie plurimum opis affert. Democritus Archigenes Alexander perypateticusq3 Andronicus plurima mēti conferentia monumentis litterarum tradidere: que litteris commendare non grauarer: nisi industria et consilio probati medici indigere cognoscerem.

De vi mentis perscrutanda.

Enti nostre vim ingenii et diuturnam memorie tenacitatem veluti prefixū mentis terminū nosse opportunum ē. ad quē cum ventum fuerit: que firmiter impressa tenere cupimus: iugiter memoria repetemus. Non eīz naturā artificio nec artem nature in hoc prestare exploratissimum hēmus. Nā et que naturali memoria percepimus: et que arte memorie cōmēdauerim⁹: ni prefixo spacio repetita fuerint: fluxa veluti et caduca excidēt.

De locis commenticiis.

Um nihil operis commenticia etiam loca afferre vsu cōptū est: si distincto ordine sedulum rōe excogitata erunt: ne fulgida splendescant: vel obscura opacitate obtecta prorsus latitent: sed distincta et clara: vt sequenti figura euidens ē: locorū multitudinem aptam nobis prebeant. Ceterū quoniam de ordine: lege: preceptione: qualitate: inuentione: dissimilitudine: numero: locoruz impressione: memorie corroboratione: abolitione: exercitatione: ingenio conferentium: et cōmenticiis: locis cognitione vi mentis dicētes: satis huius primi libelli magnitudo creuit: commodius reliqs de rebus in sequēti volumine dicēdum cēsuimus.

Sequitur liber secundus.

Istincte a nobis artificialis mēoria in locū cōpositūz et imaginē supiori libro distributa: qua ratione loca indaganda eēnt demonstrauit. In hoc secundo volumine de compositione dicēdum cēsuimus: vt hu⁹ etiam voluminis magnitudo ordien: vnde huic opi symonidis exēplo initium datuz est: crescat. Est autē compositio loci et imaginis vel vtrorū vis cōiugatio: vt hac prima et secunda figura demonstrabitur: qua locorum et elemētorum dispositione vocabula distincte variare poterim⁹: si litterarū loca et dispositionē noscere volumus. Vocales nāqz extrinsecis centroqz collocabimus. relique vero littere varia loca ordine sociantur: quod facile exitus dictionum complecti et claudere possumus. quod agilius nos facturos reor: si litteraruz figuras reales res referentes vel earum voce verba exprimentes pernouerimus. He autē hebree grece reales manimate et animate erūt: de quibus a realibus dicere his duobus versibus incipiemus.

Prima tenet celum. C. centrum: medium diem. D. septem. F. triones: media diuersa ac varia finges. Argolicos enses hyberaqꝫ tesa. Omni re carta o fit sibi rotunda. Omnis homo naturaliter se habens nominatiui casus. genibus flexis genitiui casus. sedēdo datiui. versa facie in celuz accusatiui. prostratus in terra vocatiui casus. caput contra terrā et pedes contra celum versus ablatiui casus significabit.

Iuersarum quoqꝫ nationum et gentilium littere veluti nobis et ignote figure cum plurimum mentem in recordationem excitent: grecas hic litteras sic subiicere consiliū fuit: Vt diuersarum figurarum ratione mentem facilius leuare possim⁹

Incipit liber tertius de imaginibus.

Vm locorum continentiqꝫ et litterarum rationem superioribus libris aperuerimus: reliquuz esse videtur vt de imaginibus hoc tertio libello disseramus. Simplices enim spiritualesqꝫ intentiones in illa corporea similitudine adiuuente e memoria q̄ primum elabentur. Eaz nos imaginem signis figuris insignijsqꝫ comoditate nobis comparabim⁹. Est autem imago forme cum forma figure signi vel insignii similitudine quadam collatio. Hec ridiculi motus mirabilis gestus truces crudelisqꝫ vult⁹ stuporis tristicie et seueritatis plena esse debēt. Vehementius enim humanos sensus humanamqꝫ mentem extremaqꝫ media excitant. Eius retractio multiplex est. Signum enim duodecim partibus resoluitur: quarum prima effictio dicitur. Ea est cum corporis facies certis describitur signis: Vt sic senez hic artis gratia effingamus: tremulum: incuruum: gementem labiis demissis in cano mento iam muscidum nasum tergentem. Ecōtrario leta iuuēta excogitabitur: corporis nostri pulchritudo et feditas sic indagabitur: Vt colli longitudo capillorum digitoruz et toti⁹ corporis proceritas admiratōez nobis et stuporē prestet. Naris oris

aurium mammillarum ventris pedumqz brevitas: his ornamentū prestent. Si qua latēt meliora putes. Frontis oculorum pectorisqz amplitudo et dignitas eis honestamento accedat. Vox sexui correspondeat. Collum et teretes digiti venustatez et longiora brachia dignitatem afferant. His rubicundule maxille et ora vernantia rosis: puniceaqz labia addantur. Manuum pectoris colli et oris candor: supercilii oculorum: torquis et vestium ingredo: modestus incessus: preclara fama et prestans virtus his corporis bonis additur. Hinc afer poeta virginem vituperans rufam cesariē ipso ore aduncis naribus contemnit. His similibusqz cōmentationib⁹ latentes rerū imagines latētiaqz signa iugi exercitatiōe nobis vēdicabimus.

De notatione.

Cedit secunda signi species nobis quoqz notatio: qua naturales affectus in mediū afferimus. Sic eīz cuiusqz etatis et aīalis cuiuslibet passiones evolvem⁹: Voracē lupū: timidas dammas timidosqz lepores: capreasqz fugaces: leta iuventus tristis senectus: prodiga adolescentia: avarissime mulieres: liberales viri dicuntur. Huic rei diffinitionū rō plurimū opitulatur: nec minus poetice descriptiones. Si quis enīz famis ignoret q̄litates: hos perpaucos Nasonis versus lectitet. Quesitaqz famem lapidoso invenit in agro. Unguib⁹ et raris vellentē radicibz herbas. Dura cutis p quam spectari viscera possunt. Ossa sub incurvis extabāt arida lumbis. Ventris erat pro ventre locus pendere putare. Pectus et a spine tantūmodo crate teneri. Auxerat articulos macies genuūqz tumebat. Orbis et in modico prodibat tubere talis. Quod si quem fame ymago latitat: Virgilium. iiii. eneidorum: et Ovidium. viii. lectitet. Cum pedibus celerem et pernicib⁹ alis. Cui quot sunt corpore plume: tot vigiles oculi: tot lingue: totidē ora sonant: tot surrigit aures. Invidia infelix sic a Nasone describitur. Ut liueat rubigine dentes: vipereas exedat carnes. Nusq̄ recta sit oculorū acies. Risus abest: nisi quē alii fecere merendo. Sōni effigiem egregie excogitavit. Domū enīz et obscuram confecit a qua latratus omnis canum vigilqz ales abest. Decursus sonusqz aquarum raucus papavera et lectus ex ebeno compactus: ipsuz demuz procumbentem ad somnum incitant. Quibus rebus sex latitātia

signa horum exemplo excogitare et adinuenire facile poterimus.

De ethymologia.

Thymologie cognitio plurimum in inquirendis imaginibus et signis confert philippus: si imaginem suam nobis dare prebeat ethymologie: et nominis sui ductu similitudinem facile accommodabit. Grece enim phylos .i. amor et hyppos equus ductuz habet: hoc est amator equorum. hieronymus. sancta lex. Jacobus colluctator interpretatur. Frons a foraminibus. oculū ab occulendo ab iniuriis ductum habere Varro asserit. Calamitas ab excussione calamorum. Mulier a mollicie. femina ab abstrusa sui corporis parte. Unde et feialia dicta sunt. Vir a virtute. homo ab humo: quod etiam antiquorum theologia promethei rōe comprobat originez ducit. Pauper rebus suis contentus non est. miser nihil hēt. Egestas eorum est qui opes suos sine ratione gesserunt. penuria quod nos pene vrat. Inops omni ope caret. e conuerso pecuniosus pecoribus. locuples locis. diues pecuniis. opulentus opib⁹ affluit. felix fecundo sydere natus: ad quem constellatione bona prouenere. beatus beatitudine et diuina prouidentia auctus. fortunatus casu et fortuna bonis auctus. Qua de re dicere non grauarētur nisi alio libro deducto a nobis dictum esset.

De onomatopeia.

Non nihil etiam ad hanc rē opis onomatopeia nobis affert idem cognitio verbi e sono vocis ducta. Sic ennius tarātaria dixit. equi hinnitus. mugitusqz boum. balantūqz gregez. strix nocturna et vespertilio stridit. bōbitus apū. grus gruit. crastiat coruus. In cornu voce notatur. barritus a barro. Ululant vlule. pipant accipitres: et alia que plurima sunt vsu et consuetudine vocis sonitu imagines prebebunt.

De effectu rerum.

Rerum effectus nonnunquam notare et colligere preclarum est: cuius ope plurima mentetenus commendare valeamus. Sic mensium nomina colligemus: Ut martem bello deditum. aprili mense omnia aperiantur pullulent: et gemmas explicēt

flores et vites. Maius floribus redundat. Junius herbis et fron
dibus. Hinc Virgilius. Tunc somni dulces densęqz in montibus
umbre: omnia nunc florent. Julius segetibus ornetur. Hinc Oui
dius. Stabat nuda estas et spicea serta gerebat. Augusto omnes
adhuc fruct⁹ acrescunt. September dulces suas dulcesqz affert
fruct⁹. October sorbas et nespulas. November olea bachas: cru
ēteqz mirte fructus colligit. Januari⁹ bifrons preterita futuraqz
concernit. Februarius a februo et plutone floreum ver reuocat. sic
dierum rōem exquirimus. Solis enim dies corona duodecim gē/
marum notabitur vel archimistarum vocabulis exquiretur. do/
minico enim diei aurum. lune argentum. marti ferrum. mercurio
argentum viuum. ioui stagnum. veneri es. saturno plumbuz ap/
plicauere.

De suis cuiusqz rei instrumentis.

Ut cuiusqz artis arma et instrumenta officia et auctores
distiguere poterunt: ut pila romanos. satrissa macedones.
pelta hiberos: sic etiam cuiusqz officine arma suos opifices
ostendunt: ut mola subuncula. olera rastri: et que his similia sunt.

De partibus humani corporis.

Addam actu excogitabimus: longeqz melius motu pta cor/
poris indagare poterimus. Singulas enim corporis ptes
nominibus suis maiores nostri dedicarunt. Pedum enim
articulos saltu et genua misericordie. digitos pectine iunctos dolo/
ri. caput impositum vel reiectum in pectus concessioni. in ceruicem
versum negationi. in humeris deiectum hypocrisi. terga fuge. quie
ti et ocio nates. capilli diuitiis. ungues crudelitati. dētes discordie.
digitos minerue. frontem superbie. aures memorie dedicarunt.

De opposito.

Oppositum sepenumero ad memoriam reficiendam spectat:
ut testudo pro velocitate. egrotum et valitudinarium pro
bene sano: et plurima que per yroniaz proferentur: ut Ne
ro misericors: Hector timidus.

De accidente et proprio.

Cidens et propriuz subiecto notabitur: vt nigredo in mauro. fuscedo i arabis. rubedo in salmatis. albedo in gallicis. risibile in homine. hinnibile in equo. barritus in elephante demonstrabitur.

De causa.

Ause cognitio reminiscentiam creare in nobis solet. Furti enim causam auariciam dicimus. Unde egregius vates versibus memorie precepta complexus inquit. Causa vel oppositum simul instrumenta vel actus consimilis facient te meminisse rei.

De resolutione.

J mixtam substātiam memorare cupis: epigrāma aut species resoluta enodabit. Centauros enim et chimeram species nobis facile euoluent.

De figuris.

Um prima huius libelli pars pro se manifestuz a nobis absoluta sit: iam ad figuram deueniendum putauimus. Ut enim signum cognitionis femina: pallore: albedine: rubedine sese conscientie indicia ostendit: Sic figura rerum realiuz forma imaginem indicabit. Cuius ope facile carmine conclusé res aperientur. Hinc non iniuria Camillum iureconsultum omnes humani iuris rubricas perpaucullis versibus complexum memorie commendasse accept. Diuisione rerum litterarum et syllabarū cōuersione. Latitantes figuras indagabimus amicos: sic rebus suber nabo bona. laudabilis laudabili ifacta nemus sumē refert litterarum. Adiunctione: coniunctione: detractione et alteri adiunctione memoria excitabitur: Ut istam ipsam. in ipsam enim detrahēdo prime parti et iungendo sequenti faciemus. prima autem mel⁹ litterarū paucitate conscribetur sic. Exitum vel primum aut vtrūqz verbis simile exquirem⁹: Ut innocentes pro ignoscentes. Res sensitiua ad sensuz referatur: Ut visus auditus odoratus. q si aspect⁹ vel olfactus vipero sensu commutato distinguam: Ut simie capelle

promoſtrde. Eadem item poterit eſſe littera: sed ſignificatio diuerſa aut va- ria ſit: vt non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco in ara mali po- nit vel nauales ſigni imago ſit nihil refert. Verba noie ſepe refe- rentur et econuerſo: vt dyco amo. aduerbium itidem quondã. Vni- ca littera plures referre perpulchrum eſt: vt quocũqz perfoſſa ea parte corporis locetur nomen verbũqz variet. Eiuſdem nois realis fi- gura memorie quam plurimum confert: maximeqz ſi ita vocitetur vt eius dictionis voce quam memorie mandare cupimus expreſſum exitit: vt meles ſepe. quod ſi fieri nequit: ad alia diuertem⁹ equiuoca: vt ſiſtrum. canis pro canio ſepe arma et que his ſimilia nouerim⁹.

De inſignijs perſonarum.

Vxpreſſi vt de quarta hui⁹ extremi voluminis parte dicam⁹. Inſignia enim cuiuſqz rei propria vocabulum exquiſitum referant. Ea impartita ſunt rerum .ſ. perſonarum locorum vera et ficta dicuntur. Perſonarum ſunt hec imperatoris trigonia. corona regis. pretoris et prefecti ſceptrum. conſulum falces et ſecu- res. ſummi pontificis thyara. cardinalium feniceus pileus. epiſco- porum mitra aurea. calcaria militarem dignitatem. aurei anuli zo- neqz margarite et gemme medicum. Vnde non iniuria a poeta di- ctum arbitror. Id Galienus eques gemmis ornatus et auro. Pla- to ſecum peditem trahit Ariſtotelem. Colus mulierum. catella me- retricũ. leo marci. aquila iohannis. vitulus luce. angelus mathei. cathene leonardi. pectines blaſii. pellis bartholomei. claues petri. crethia andree. coclee et galerus iacobi. porcellus lacteus antonii in- ſignia refert.

De inſignijs locorum.

Ocorum dicuntur cuiuſqz loci priuata bona. hinc Virgili- us primo georgicorum. Hic ſegetes illic veniunt felicius vue. Arborei fetus alibi atqz iniuſſa vireſcunt Gramina. nonne vides croceos vt tmolus odores: India mittit ebur molles ſua thura ſabei. At calibes nudi ferrum: viroſaqz pontus. Caſtorea eliadum. palmas epiros equarum. Sic candia zucarum. floren- tia purpuram. valentia riſum: mittens ſuo proprioqz bono denota- bitur.

De insigniis rerum.

Erum insignia sunt ensis iusticie: equitatis lancea: hercu-
lea clava fortitudinis: geometrice circinū: astrolabiū astro
logie: et ea que supra de partibus nostri corporis cōmēora-
vimus: ut discordie dentes memorie autem ac opposita manus fron
ti et oculis: oblivioni digitorum et unguium mordicatio et q̄ his si
milia sunt. Sunt nonnulla que etsi communia sunt: tamen suum
auctorem sequuntur: ut funda baleares: arcus anglicos: balista
hyspanos. Sunt que p comparationez trahuntur: ut pauperior
Codro: ditior Crasso: pulchrior Narciso.

De sententia.

Eliquum est ut de ea memorie parte dicamus: que oratorū
propria est. i. de sententiis et que eis congruunt. Est autem
sniā: non ea quam vulgus indoctorum credit: sed ea que
plurimis conscripta: perpaucis bene vivendi rationes explicat: in
qua genus: locus: tempus: persona et sententie vis distincte notā-
tur. Eiusdem rationem silogismi et argumenta sibi vendicabunt.
Verum hic medium vel maiorem extremitatem et minorez locis
collocabimus. Habitis enim premissis intellectus ex se infert con-
clusionem: que non colligitur nisi ex maiori et minori extremitate.
Medium autem in proposito causam conclusionis illate dicunt: in
qua virtualiter effectus includitur. Nunc iam de his que animū
oblectant: ingenium acuunt: et memorie bene sane signa exprimūt
dicamus. De quibus tabulam dupliciter depictam in mediū affe
raz: ut facilior exitus huic operi detur: labor omnibus detrahatur:
et iocundum cum laude fructum auditores nostri consequ valeant.

Ictio spiritualis est duplex: significativa et non significa-
tiva. Spiritualis significativa est duplex: scilicet propria
et īpropria. Propria ut omne nomen actus ut cursus vel
saltus. Significativa impropria sicut adverbia: ut bene et male.
Et ideo dicitur impropria: quia non significat rem sed modum rei.
Dicitur etiam incorporea dictio spiritualis: quia suum significatū
non est corporeum. Dicitur etiam simplex dictio vel non significa
tiva aliqua: sicut coniunctōes: interiectiones: et prepositiones. Per

sona est duplex .s. corporea et incorporea. Corporea dicitur omne nomē rerum corporearum: ut petrus petra ferrum. Incorporea dicitur si- cut adiectiua et nomina officiorum et finaliter omnium accidentiū Et dicitur incorporea: quia hodie est in uno et cras in alio. Vel quia non occupat dictionem diuisam res diuisa: dictionem compositam res composita: dictionem simplicem res simplex: tota totuz: sic vel sic: media medium: tertia tertium: quarta quartum: et sic consequē ter significabit.

Ars memoratiua Jacobi Publicii finit feliciter.

